Suomen ympäristökeskus SYKE
PL 140
00251 HELSINKI

S Y K E

Eduskunnan asiantuntijapyyntö

16.3.2016 SYKE-2014-K-126

Ympäristövaliokunta
ymv@eduskunta.fi

Asia: E 88/2015 vp Valtioneuvoston selvitys: Kierto kuntoon - Kiertotaloutta koskevan EU:n tiedonannon toimintasuunnitelma

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt Suomen ympäristökeskukselta asiantuntijalausuntoa EU:n 2.12.2016 julkaisemaan Kierto kuntoon –tiedonannon (ns. kiertotalouspaketin) sisältämään toimintasuunnitelmaan. Suomen ympäristökeskus (SYKE) kiittää kommentointimahdollisuudesta. SYKE pitää Komission Kiertotalouspaketissaan ilmaisemia tavoitteita hyvinä ja valtioneuvoston kuvausta näistä tavoitteista selkeänä ja hyvin laadittuna. Toteutuessaan tavoitteet olisivat merkittävä askel kohti kestävää kehitystä. Tavoitteiden saavuttamiseksi SYKE pitää oleellisen tärkeänä erityisesti seuraavien tavoitteiden tukemista ja myös kansallista valmistautumista näiden tavoitteiden edistämiseksi:

Ekosuunnitteludirektiivin kehittäminen:

- Ekosuunnitteludirektiivin tuotesuunnitteluvaatimukset tulisi laajentaa kiertotalouden kannalta oleellisiin tavoitteisiin - tuotteiden kestävyyteen, korjattavuuteen, huollettavuuteen, käyttöikään, materiaaleihin ja niiden haitattomuuteen. Lisäksi ekosuunnitteludirektiivin soveltamisalaa tulisi laajentaa. Näiden yhteensovittamista WTO-sopimusten kanssa olisi viipymättä tarkasteltava.
- Ekosuunnitteludirektiivin tiedontuotannon menetelmiä tulisi kehittää ottamaan huomioon muutkin ympäristöön vaikuttavat seikat kuin käytönaikainen energiankulutus. Sekä direktiivin soveltamisalan laajentamisen että tiedontuotannon menetelmien kehittämisen tulisi perustua uusimman tutkimustiedon käyttöön. Ekosuunnitteludirektiivin vastuuministeriö on TEM, jonka tulee koordinoida asian riittävän laaja-alaista kansallista valmistelua.

Tuottajavastuulainsäädännön kehittäminen:

- Tuottajavastuun piiriin kuuluvien jätteiden kustannusten jakoa tulisi kehittää siten, että se olisi nykyistä läpinäkyvämpää ja ottaisi huomioon jätehuoltovaiheen kustannukset ja tuotteen elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset. Kustannusten jaon tueksi tulisi edistää koko EU:n kattavan tietojärjestelmän rakentamista, jotta globaaliin etäkauppaan liittyvät ongelmat saataisiin ratkaistua (tarve on todettu sekä EU-tasolla että kansallisesti: Monier ym. 2014; Särkkä 2015).

Sääntelytaakan keventäminen ja tavoitteiden yhdenmukaistaminen:

- Olemassa olevaa ympäristö- ja muuta sääntelyä on tarkasteltava kriittisesti ja pyrittävä keventämään hallinnollista taakkaa ja yhdenmukaistamaan eri säädösten tavoitteita ja keinoja. Komission tavoitteet lisätä kemikaalien jäljitettävyyttä ja riskienhallintaa parantavat osaltaan eri lainsäädäntöjen kytkentää. Lisäksi tulisi harkita vaarallisia aineita todennäköisesti sisältävien materiaalien (esim. palosuojattu muovi) jättämistä yhdyskuntajätteiden kierrätystavoitteiden ulkopuolelle sen varmistamiseksi, etteivät haitalliset aineet pääse jatkamaan leviämistään materiaalikierrossa. Lisäksi on otettava huomioon pysyvien orgaanisten (POP) yhdisteiden kierrätyskielto, joka rajoittaa muovien ja siten esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkalaitteiden kotelo-osien kierrätysmahdollisuuksia.
- Valtioneuvosto toteaa, että kiertotalouspaketissa olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota ilmastonmuutoksen hillintään ja biotalouden mahdollisuuksien kytkentöihin. SYKE on samaa mieltä ja korostaa tässäkin yhteydessä tarvetta EU:n eri lainsäädäntöjen ja strategioiden yhteensopivuuden tarkistamiseen ja varmistamiseen.
- On perusteltua seurata jäsenvaltioiden talouden kehittymistä kohti kiertotaloutta, kuten komissio tiedonannossaan ehdottaa, mutta raportointi- ja seurantatavoitteet tulisi suunnitella siten, ettei hallinnollinen taakka samalla lisääntyisi. Kiertotalouden tukemiseen jäsenmaissa käytettyjen voimavarojen painopisteen tulisi olla seurannan ja raportoinnin sijaan uusien ratkaisu- ja toimintamallien ja yhteistyöverkostojen kehittämisessä. Tietoa tulisi kerätä ensisijaisesti olemassa olevista tilastoaineistoista (esim. Eurostat ja muut viralliset lähteet) ja raportointiaikataulut tulisi synkronoida EU:n jätetilastoasetuksen kanssa.

Tuotantotoiminnan resurssien käytön tehostaminen BAT-tekniikoita hyödyntämällä

- Komissio esittää resurssien käytön parhaiden käytäntöjen sisällyttämistä nykyistä laajemmin parhaan käyttökelpoisen tekniikan vertailuasiakirjoihin (BREF). BREF-dokumenttien perusteella laaditaan sitovat BAT-päätelmät, joiden perusteella annetaan teollisuuspäästödirektiivin (IED) soveltamisalaan kuuluvien laitosten lupamääräykset. Sivutuotteisiin liittyvien säännösten tulkintaa komissio pyrkii yhdessä jäsenvaltioiden kanssa yhtenäistämään mm. teollisten symbioosien mahdollistamiseksi. SYKE pitää ehdotusta perusteltuna, mutta tuo esille tarpeen varmistaa BREFien valmistelun riittävä resurssointi ja osaaminen resurssien käytön osa-alueella sekä aktivoida jäsenmaat ja teollisuus tuottamaan laadukas tietopohja. Sivutuotteiden hyödyntämisen esteitä tulee komissiossa systemaattisesti arvioida ja poistaa myös muissa kuin teollisuuspäästödirektiivin soveltamisalaan kuuluvissa toiminnoissa.
- Komissio aikoo nostaa keskeisimpien jätelajien (sähkö- ja elektroniikkalaiteromu ja muovijäte) kierrätysastetta ottamalla käyttöön vapaaehtoisen sertifioinnin niitä käsitteleville laitoksille. SYKE pitää ehdotusta hyvänä tapana varmistaa käsittelytekniikan kehittyminen ja BAT-tekniikoiden hyödyntäminen. Lisäksi SYKE arvioi, että sertifiointipalvelut soveltuisivat sen rooliin ja asiantuntemukseen.

Kierrätys- ja uusiomateriaalien käytön edistäminen julkisissa hankinnoissa

- Julkiset hankinnat muodostavat yli 20 % EU-alueen kulutuksesta. Komissio suunnittelee julkisille hankinnoille kestävyyteen ja korjattavuuteen ja muihin kiertotalouden kannalta merkittäviin näkökohtiin kytkeytyviä kriteereitä, joita viranomaiset käyttäisivät vapaaehtoiselta pohjalta. SYKE pitää tavoitteita erittäin tärkeinä, mutta kannattaa vahvempaa velvoittavuutta siten, että julkisten hankintojen suunnittelussa olisi vähintään otettava huomioon mahdollisuudet hyödyntää kierrätys-/uusiomateriaaleja.

Jätteiden kierrätystavoitteiden nostaminen

- SYKE kannattaa erityisesti komission ehdottamaa kierrätysasteiden laskentaperiaatteiden yhtenäistämistä, koska kierrätysasteita käytetään maiden väliseen vertailuun. SYKE toivoisi, että tavoitteita olisi asetettu, kansallinen harkinnanvara ja toimintaympäristö huomioiden, myös tuotantotoiminnassa syntyville jätteille, koska pääosa tavanomaisista ja etenkin vaarallisista jätteistä syntyy tuotantotoiminnassa, kuten kaivannais-, metalli-, puunjalostus- ja kemianteollisuudessa.
- EU:n komission tavoitteena on lisätä jätemateriaalien houkuttelevuutta tuotantotoiminnan raaka-aineena laatimalla uusioraaka-aineille standardit, selkeyttämällä ja yhdenmukaistamalla sääntöjä siitä, milloin raaka-ainetta ei enää olisi pidettävä jätteenä, ja arvioimalla jätteitä, tuotteita ja kemikaaleja koskevan lainsäädännön vuorovaikutusta, jotta voidaan rajoittaa haitallisista aineista aiheutuvaa kierrättäjien taakkaa ja helpottaa kemikaalien jäljitettävyyttä ja riskienhallintaa kierrätysprosessissa. SYKE pitää suunniteltuja keinoja erittäin hyvinä, koska uusioraaka-ainemarkkinoiden muodostumisen esteeksi on usein todettu uusioraaka-aineiden heikompi laatu suhteessa ensiöraaka-aineisiin.
- Komissio suunnittelee kierrätykselle määritelmää, joka mahdollistaa uudelleenkäytön huomioon ottamisen jätehuollon toteuttamisessa. SYKE pitää uudelleenkäytön huomioimista kierrätysprosentin rinnalla olennaisena parannuksena kestävän jätehuollon mittaamisessa, koska uudelleenkäyttö on jätehierarkian mukaan ensisijainen tavoite.
- SYKE pitää hyvänä ratkaisua sitä, että varhaisemman kehittymisen vaiheessa oleville valtioille asetetaan useamman välivaiheen tavoitteita ja sitoutetaan ne toimintasuunnitelman laatimiseen.

Jätehuollon ja kiertotalouden strategisen ohjauksen perustaminen puolueettomaan tutkimukseen

- SYKE pitää erittäin tärkeänä ja kiertotalouden kehittymisen kannalta olennaisena EU:n tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa, jolla pyritään luomaan uusia teknologia-, prosessi-, palvelu- ja liiketoimintamalleja mm. ohjaamalla rahoitusta erilaisille tutkimusohjelmille (Horisontti 2020, LIFE ja COSME) ja rahastoille (ESIR, InnovFin). Markkinat eivät kaikissa tapauksissa omaehtoisesti noudata kiertotalouden periaatteita, joten uusien toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto edellyttävät taloudellista tukea.

Lausunnon valmisteluun on osallistunut erikoistutkija Petrus Kautto.

Pääjohtaja Lea Kauppi

Ryhmäpäällikkö Tuuli Myllymaa